

34. ԱՂԴԻԼԱԿ

Ավալ ժամանակին ըննում ա շիւնում մի մարդ, մի կնիկ։ Սրանք ունենում են մի միսնուճար տղա։ Էդ տղի անումը Աղդիլակ ա ըլնում։ Իրանք էլ շատ դառն-աղքատ, քյասիւր, անճար են ըննում. մի եզն են ունենում, մըն էլ մի էշ. դե ուրշպար մարդիկ ին, մի արտ էլ ունենին, վարում ին, ցանում, տան հացն էլ ընդիան էր գալի, սրանով գլուխ ին պահում։ Հնձի վախտը էս մարդը էթում էր խալխի հմար փոխարա բանում, որ նրանք էլ իրա արտը հնձելիս գալին իւրան օգտեին։

Անց ա կենում մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի՝ մի շաբաթ, հունձն ընկնում ա. էս մարդը էթում ա մի քանի օր խալխի հունձն ա անում. վերջը սրեն գալիս ա սրա արտին։ Թոփ են ըլնում մի տասը-տասնըհինգ հոգի, մննում են նրա արտը, որ հնձեն։ Գալիս ա հացի վախտը, էդ մարդը Աղդիլակին ղրկում ա տուն, որ հաց բերի հնձվորի հմար։

Աղդիլակը վազեվազ էթում ա տուն, մորն ասում.— Նա՛նի, ափին ասում էր. «Մեր եզը մորթե՛ք, խորոված արեք, հնձվորին հաց բերե՛ք»։

— Ա՛յ որդի,— ասում ա մերը,— զժվե՛լ ես, ցնդե՛լ ես, ինչ ա. մենք ենք՝ էս մի եզը, ըն էլ մորթե՛նք։ Նս,— ասում ա,— հընձվորի հացը հազրել եմ, հրես վե՛ կալ, տա՛ր. էլ ե՛զը խի ես մորթում։

— Չէ՛ որ չէ,— ասում ա Աղդիլակը,— պտի մորթեմ, որ պտի մորթեմ:

Մերը ինչքամ աղաչանք-պաղատանք ա անում, կուլում ա, բշտում ա, ճար, իլլաճ չիլնում: Տղեն էթում ա եզը վե քցում, դանակը քաշում մորթում, քերթում, կաշին ջոկ ծալում՝ վե դնում, միսը մանդր կոտորում, եննա էթում ա շշերը բերում, շարում, տանում թունդիբը կախ անում, որ խորովի՝ էն սհաթը հերը գողգողալեն, անծելոն տուն ա մննում:

— Ո՛տդ կոտրի, հ՛տդ,— ասում ա հերը,— ես քեզ հացի դրկեցի, էսքամ վախտ ի՞նչ էլար. էն խեղճ հնձվորները սոված կոտորվեցին քու ճամփեն պահելոն:

Տղեն էդ որ լսում ա, ձեռի շամփրները քցում ա թունդիբը, մաշեն թունդրի կշտին ա ըլնում, մաշովը թունդրիցը մի կրակ ա վեր ունում ու յա՛լլա դպա արտն ա կրնկում:

Հենց որ հասնում ա արտը, հնձվորներին ձեն ա տալի.— Դո՛ւ էկեք,— ասում ա,— որ արտը կրակում եմ. հրես թագավորը իրա դոշնովը գալիս ա, ձիանիքը պտի անեն մեր արտը ուտացնեն:

— Ա՛յ ջանըմ, ա՛յ գյոզըմ,— ասում են հնձվորները,— շատ էլ թագավորը պտի ձիանիքը անի ձեր արտը, արածացնի, հո սաղ արտը չեն ուտի, խի՞ ես կրակ տալի, բա քու հերընմերը մեղքը չեն:

— Չէ՛ որ չէ,— ասում ա,— պտի կրակ տամ, որ պտի կրակ տամ:

Ասում ա ու կրակը քցում արտի մեջը: Արտը ալբիալը վռթվռթում ա, կպնում: Տղեն էլ էթում ա, արտի գլխին էշը կապած ա ըլնում, նիլնում ա ու յա՛լլա:

Սրան թողանք ըստե, դանք խաբար տանք սրա հորիցը:

Խեղճ հերը որ տենում ա՝ տղեն եզը մորթել ա, մնում ա գլխի վրեն մոլորած: Ի՛նչ աներ, բանը բանից անց էր կացե. հնձվորի հացը վեր ա ունում, որ ինքը տանի: Հենց դու ա գալի քուչեն, հնձվորները գալիս են աղաքը:

— Հը՛, խե՛ր ըլնի,— հարցնում ա,— էս վախտ խի՞ եք էկե:

Հնձվորները ասում են.— Ըսե՛նց, ըսե՛նց բան. տղեդ էկավ արտը կրակ տվեց, թե թագավորը իրա դոշնովը գալիս ա, պտի ձիանիքը անեն արտը, արածացնեն: Էնքամ ասեցինք. «Ա՛յ ջանըմ, ա՛յ գյոզըմ, մի՛ անի, հերդ մեղք ա», չէլավ, անկաջ շարեց: Սաղ արտը

կրակ տվեց, ինքն էլ զլուխն առավ, կորավ: Մընք էլ մնայինք, ի՛նչ անեինք, վե կացանք էկանք:

— Ա՛յ գետինը մենի, ա՛յ ոչ ու փուշ ընի, ա՛յ գրողը տանի նրան,— ասեց հերը բարկացած:— է՛կեք,— ասեց,— էկե՛ք հաց կերե՛ք:

Հնձվորները գալիս են տուն, նստում, հաց ուտում: Հաց են ուտում, պրծնում, վեր են կենում, էթում իրանց տները:

Սրանց թողանք ըստե, գանք խաբար տանք Աղղիլակիցը:

Աղղիլակն ա՛ էթում ա, էթում ա, հասնում ա մի գեղ, ըտե մութը գետինը կոխում ա. մենում ա էդ գեղը, մի քուշա բռնում ա, էթում: էթում ա, էթում, մի բաց դուռ ա տենում, էդ դուռը ծեծում ա: Մի ջահել, սիրուն կնիկ ընդիան դուռ ա դալի:

— Հա՛րսի, դո՛ւքբան,— ասում ա Աղղիլակը,— ի՛նչ կըլնի տեղ տաս, էս գշեր սըթար անեմ, էն բաշտեն վե կկենամ, կէթամ իմ բանին:

— Չէ՛,— ասում ա հարսը,— չիլնի. ես ջահել օղլուշաղ, մարդս էլ գնացել ա առուտուրի, քեզ ո՛նց թողամ գաս մեր տանը քնես. խա՛լխն ինչ կասեն:

Ասում ա ու դուռը շրրըխկալեն քամակիցը հետ ա անում, թողում էթում իրա բանին: Աղղիլակը տենում ա կնիկը գնաց մտավ տուն, ինքն էլ եննուցը դուռը բաց ա անում, ուսուլով մենում հայաթը: Մենում ա, տենում շարդախումը թունդիրը վառած ա, թունդրի կշտին էլ մի մենծ աթարի գեզ կա: Ուսուլով էշը քաշում ա նեքսե, դիզի ետևը կապում, ինքն էլ մենում ա դիզի բունը, տափ կենում:

էդ կնիկն ա՛ գալիս ա թունդրի վրեն լավ-լավ կիրակրենք ա էփում, դազ ա տապակում, հալվա ա անում, տանում, դուռը մի փետե դութի ա ըլնում, դնում էդ դութու մեջը, պահում: Կիրակրենքը էփում ա պրծնում, եննա բերում ա մի մենծ պղինձ ջուր ա լցնում, տանում թունդրի բերնին ղափարթմիշ անում: Մի քիչ անց ա կենում, տենում ա, ըհ՛ր՛, թը՛խկ, թը՛խկ՛ քուշի դուռը ծեծեցին: Կնիկը ափալ-թափալ էթում ա դուռը բաց անում:

Աղղիլակը դիզի միջիցը վարավուրդ ա անում, տենում մի ջահել-չիվան, սիրուն տղա հրեն կնկա հեննա մտավ նեքսե: Դու մի ասի՛ էդ տղեն էդ կնկա սիրեկանն ա ըլնում: Կնիկը տղին աղաք ա

անում, տանում տուն. նստում են, իրար հեննա քաղցր մասլահաթ
հն անում: Հենց էդ մասլահաթի վախտը քուլի դուռը էլի ծեծում
են. էդ կնիկը արիալը իմանում ա, որ իրա մարդն ա: Ի՛նչ աներ,
ի՛նչ չաներ, տղին որդե պահեր, որ մարդը բան չֆահմեր. բերում
ա պարանը կապում դրա միջքիցը, կախ անում ֆորը, մի քար էլ
դնում բերնին, նո՛ր էթում ա քուլի դուռը բաց անում: Բաց ա
անում, տենում՝ իրա մարդը: Փաթթվում ա մարդի ճտովը, ուրա-
խանում, աշխարհով մին ըլնում: Գալիս են տուն, մարդ ու կնիկ
նստում են, իրար քեֆ հարցնում, իրար հալ հարցնում, ասում,
խոսում, ծիծաղում, խնդում, ջան ասում, ջան լսում:

— Ա՛յ կնիկ,— հարցնում ա մարդը,— բա է՛րբա՞մ վախտ ո՛նց
ի՛ր յուլա էթում. ի՛նչ ի՛ր ուտում, կիրակուր, զադ ընկնո՞ւմ էր ձե-
ռդ, թե չէ:

— Է՛հ, ա՛յ մարդ,— ասում ա,— ապրում ի, էլի, դե առանց
քեզ իմ օրը ի՛նչ պտի ըլնելու: Օրը մի կտոր չոր հաց ի դնում աղա-
քես, ըն էլ կուլ չէր էթում:

— Ա՛յ կնիկ,— ասում ա,— ես սոված եմ,— հացից-մացից
ի՛նչ կա տանը, բե՛ ուտենք, պառկենք քնենք. ես էլ ջարդված, բե-
զարած եմ:

Կնիկը էթում ա դաստախունը բերում քցում, մի էրկու հաց
թրջում, մաշկում, էրկու էլ սոխ ա ճղում, բերում դնում մարդի
աղաքը: Էս որ տենում ա Աղդիլակը, սիրտը մրմռում, մխկտում
ա. էն սհաթը էրեսը անում ա իշին, գտակը վեր ունում, պտտում.
պտտելու բաշտան էշը զոռում ա: Աղդիլակը իշին իրա գտակովն
էր գարի տալի. ընենց որ սարվել էր, հենց որ տերը գտակը ժած
էր տալի, հենց իմանում էր՝ գարի ա բերում, արիալը զոռում էր:

— Ա՛յ կնիկ,— հարցնում ա մարդը,— էս ի՛նչ էլի ձեն ա:

— Է՛հ, կրեմ դրա զուլսը. ժամեժամքի վախտն էր, մի տղա
փշով էկավ, թե. «Ղարիբ եմ, մի տեղ տո՛ւ քնեմ», չտվեցի. հալրաթ
իմ եննուցը թաքուն մտել ա հայաթը, էշն էլ բերե, ընդե կապե:

— Ա՛յ կնիկ, մեղքը չէ՛ր, խի՛ չիր տեղ տալի. գնա՛ կանչա
զա, դոնադն ասսունն ա:

Կնիկն էթում ա, տղին կանչում, բերում: Տղեն գալիս ա.
«Բար՛իրիկուն» ասում, ընդե նստում. էրեսն էլ իշի դիհն ա անում,
որ եր ուզենա՝ զոացնի: Նստում են հացի. Աղդիլակը էլի գտակը
պտտում ա: էշը արիալը զոռում ա:

— Զո՛ւ,— ասում ա Աղդիլակը,— շատ բան ունեն պահած, դու պտի խաբար տա՛ս:

— Ի՞նչ ա, խի՞ ես բարկանում իշիդ վրեն,— հարցնում ա տան տերը:

— Բա ի՞նչ անեմ. էշս ասում ա. «Ղութու միջին հալվա կա, զազ կա տապակած, խի՞ չեք բերում ուտում, խի՞ եք սոխ ու հաց ուտում»:

— Վա՛յ, քոռանամ ես,— ասում ա կնիկը,— ըսկի մտի՛ս էր, ուրախությունիցս զուկսս կորցրել եմ:

էթում ա ղութին բաց անում, ի՛նչ կար չկար բերում, դնում մարդի աղաթը:

Խեղճ կնիկը ըստոնք ո՛ւմ հմար էր պահե, ում ղսմաթ էլավ:

Հացը որ ուտում են, պրծնում, կնիկն ասում ա.— Քա՛, ջուր եմ դրե թունդրի վրեն. բերեմ զուկսդ, ոնենդդ լվանամ:

— Շա՛տ լավ կանես, ա՛յ կնիկ,— ասում ա մարդը,— զաթի ջարդված, բեզարած եմ:

Կնիկն էթում ա տնքտնքալոն պղինձը բերում, ուղում ա ածիթեղտը, Աղդիլակը գտակը պտտում ա. պտտելու բաշտան էշը ալբիալը ղոռում ա:

— Զո՛ւ,— ասում ա Աղդիլակը,— ի՛նչ անում են՝ անեն, քո ի՛նչ բանն ա:

— Ի՞նչ ա, խի՞ ես բարկանում իշիդ վրեն,— հարցնում ա տան տերը:

— Բա ի՞նչ անեմ,— ասում ա Աղդիլակը,— էշս ասում ա. «էդ ջուրը դեղած ա, տա՛րեք ածեք ֆորը, թազադան ջուր դրեք տաքանա»:

— Ա՛յ ջանըմ, ա՛յ գյոզըմ,— ասում ա կնիկը,— դեղածս ո՛րն ա, զադս որն ա. ե՛ս եմ իմ ձեռովը պղինձը թամուզ լվացե, իմ ձեռովը ջուրն ածե, տարե ղափարթմիշ արե:

— Ա՛յ կնիկ,— ասում ա մարդը,— խի՞ ես հուջաթություն անում. բալի էդ էշը մի բան գիտա, որ ասում ա. տարե՛ք դեն ածեք է՛լի, դրանում ի՛նչ կա, որ խոսում ես:

էդ կնիկը Աղդիլակի հեննա պղինձը վեր ա ունում, տանում տաք, եռման ջուրը շրոռալեն լցնում ֆորը՝ դո՛ւզ էն մարդի գլխին, որ ընդե տափ էր կացե: էդ խեղճ մարդը տեղն ու տեղը ալբիալը դիք ա շորանում:

— Ա՛յ Աղղիլակ աղպեր,— ասում ա կնիկը,— որ էս օյինը հաղացիր իմ գլուխը, դե էգուց թեզ վե կկացնեմ, օլում դի իշիդ վրեն, տար դեղիցը դուս, մի դրադ տեղ ֆորա՛, որ սաղ աշխարքումը խաղկ ու խայտառակ շրլենենք:

— Ա՛շքիս վրեն,— ասում ա Աղղիլակը,— կտանեմ:

Հաց են ուտում, պրծնում, թեք են ընկնում, քնում: Բիրադի քնում են, համա կնիկ՝ քունդ ըսկի կտա՛նի: Որդիան կտաներ, մահապարտ էր էլե, մեացե: Կես-դշերին կնիկը տենում ա, որ մարդը քնել ա, սուս ու փուս էթում ա Աղղիլակին բռթում, վե կացնում: Աղղիլակը վեր ա կենում, էլը դուս քաշում, փալանը դնում վրեն, եննա պարանը քաշում ա, խաշված մարդին ֆորիցը հանում, դնում իշի վրեն, պարանով դալիմ կապում: ՇՊ՛Ղ, հա շոշ, շո՛շ հա շոշ, շո՛շ հա շոշ, քշում ա էթում:

Էթում ա, էթում, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի սհաթ, էրկու սհաթ, իրեք սհաթ, արևորականչին հասնում ա մի գեղ: Էլը դուզ քշում ա դպա էդ գեղի կալերը: Էթում ա մի կալում վե գալի, բհիրը վե տալի. իշի նոխտեն դալիմ կապում բհիրիցը, էթում մի խուրձ էլ ցորեն գողանում, բերում քցում իշի աղաքը, ինքն էլ կշտին թեք ընկնում, քնում: Էն բաշտեն էդ կալի տերը վեր ա կենում, շորերը հագնում, էթում, որ կալին ակը տա. համա մթնածեռ ա ըլնում, աշքը դադ չի շոկում, էթում ա կպնում իշին, իշի վրիցը էն մեռելը գըրումփալեն վեր ա ընկնում Աղղիլակի վրեն: Աղղիլակը էն սհաթը վեր ա կենում տեղիցը, ի՛նչ տենում՝ մի մարդ կողքին շիվարած կաննած ա, մեռելն էլ էն դիհը վեր ընկած ա:

— Վա՛յ քու տունը չքանգվի, ա՛յ մարդ,— գոռում ա Աղղիլակը.— էս ի՛նչ օյին հանեցիր իմ գլուխը!— Ասում ա ու Վա՛յ, ա՛փի ջանա գոռալեն ընկնում ա էդ մեռլի վրեն:

— Էդ ո՞վ ա, ի՛նչ էլավ,— շիվարած հարցնում ա կալի տերը:

— Էլ ի՛նչ պտի ըլնի, տունս քանդվեց, գնաց. խեղճ հերս հիվանդ էր, ասեցի տանեմ հեքմի քցեմ: Էկանք, էկանք, մութը գետինը կոխեց, ասեցինք՝ ըստե վե գանք, մի քիչ քենեք, դնշանանք, առավոտը էլ եդ վե կենանք, էթանք մեր ճամփեն: Հմի ես ի՛նչ անեմ, ո՛ր շուրն ընկնեմ, խեղճ հորս վե քցեցիր, բանֆոգի արիր. էս ա ես էլ կէթամ տանուտերին կկանչեմ, թո՛ղ գա, մեր դատաստանն անի:

— Ամմա՛ն, աղպեր,— ասում ա էդ կալի տերը,— ես քու ոտի

տակին մեռնեմ. էս եղներս, ըս էլ ցո՛րենս,— քոմմա քեզ, թաքըլի տաւուտերի կուշտը մի՛ էթա, բե ըստե մի տեղ թաղենք, որ մարդ չիմանա:

Քոռն ի՞նչ կուզի՝ էրկու աչք: Աղդիլական էլ դաթի էս էր ուզում: — Կա՛վ,— ասում ա,— թող քու ասածն ընի:

Բերում են ըտե մի տեղ քանդում, մեռելը թաղում: Ծննա էդ կալի տերը բերում ա Աղդիլական քսան եզն ա տալի, քսան խալվար ցորեն. ցորենը լցնում ա ջվալները, բարձում եզները, ճամփու ղնում:

Աղդիլական ա՛ եզները աղաք ա անում, գալի: Գալիս ա, գալիս ա, գալիս ա՛ մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մուլթը գետինը կոխում ա՛ հասնում ա իրանց գեղը: Էթում ա դո՛ւզ իրանց դուռը ծեծում: Մե-րը դուս ա գալի, դուռը բաց անում, տենում՝ իրա տղեն: Վազում ա ճտովը փաթթվում, ջուլատ թուշը սլաշում, աչքերը պաշում, ուրախանում, աշխարով մին ընում:

— Վա՛յ, Ա՛ղդիլակ ջան,— ասում ա,— ես քու էկած ճա՛մփին մեռնեմ, արեւի՛դ մեռնեմ, աչքե՛րիդ դուրբան, ղազեդ առնեմ, բա՛լա ջան. էսքամ վախտ էս ո՛րդի իր:

— Ա՛յ մեր,— ասում ա տղեն,— հլա դրա վախտը չի. կաց եզ-ները տուն անենք, բռնները վե դնենք, եզները դինջանան, մեղք են:

Ասում ա ու քշում, եզները տանում նեքսե: Հերը էդ դալմադալի վրեն տանիցը դուս ա թռնում, տենում՝ դո՛րթ որ հրեն իրա տղեն, եքա քոչ ու բարխանով էկել ա, հայաթի միջին վեր էկել:

— Ա՛յ հեր,— ասում ա Աղդիլակը,— ես քու մի եզն եմ մորթեմ, ա՛ռ հրես նրա տեղակ քսանը, քու էրկու խալվար ցորենն եմ կրակ տվեմ, փշացրեմ, ա՛ռ նրա տեղակ քսան խալվար:

— Է՛հ, Ա՛ղդիլակ ջան,— ասում ա հերը,— դո՛ւ սաղ ըլնես. քեզ որ սաղ-սալամաթ տեհանք, հենց իմացանք սաղ աշխարքը մեզ տվին:

Նո՛ր էթում են տուն, նստում, ասում-խոսում, մասլահաթ ա-նում, իրար հալ հարցնում, ջան ասում, ջան լսում, ուտում, խմում, քեֆ անում ընչանք դուռ կես-գշեր. նոր թեք են ընկնում, քնում, լավ-լավ էրազներ տենում:

Նրանք հասան իրա՛նց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձե՛ր մու-րազին: